

Ajankohtaista lainsäädännössä

Kehitysvammahuollon yhteistyöpäivä,

Mikkeli 15.11.2019

Lakimies Soile Nyman ja asiantuntija Anne Saarinen

Kehitysvammaisten Tukiliitto

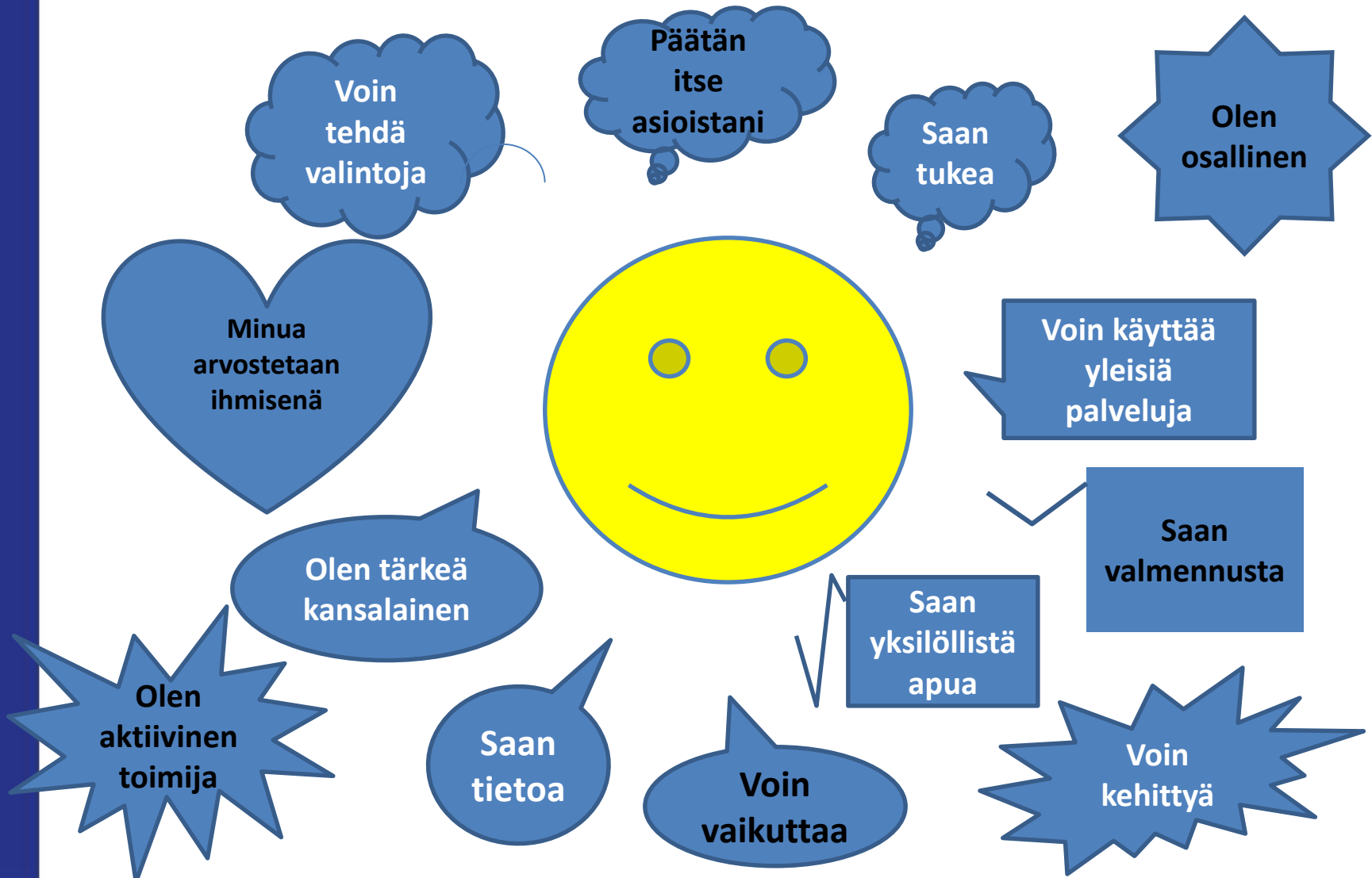

Osaavaa kansalaistoimintaa
Opintokeskus **Sivis**

Lainsäädännön tarkoitus

Suomen lainsäädäntö

Ihmis- ja perusoikeudet

- YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus ([ratifioitu 2016](#))
- YK:n lapsen oikeuksia koskeva sopimus ([ratifioitu 1991](#))
- Suomen perustuslaki ([voimaan 2000](#))

Asiakkaan ja potilaan asemaa koskevat oikeudet

- Yhdenvertaisuuslaki
- Sosiaalihuollon asiakaslaki
- Potilaslaki
- Valmisteilla uusi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaan asemaa ja itsemääräämisoikeutta vahvistava ja perusoikeuksien rajoittamista sääntelevä laki

Oikeus saada palveluita ja tukea

Yleislait

- Sosiaalihuoltolaki ja terveydenhuoltolaki
- **Asiakasmaksulaki (uudistus valmisteilla)**

Erityislait

- Vammaispalvelulaki
- Laki kehitysvammaisten erityishuollosta
- **Valmisteilla uusi vammaispalvelulaki**

Perus- ja ihmisoikeudet

- **Ihmisoikeudet** ovat kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa määritellyjä oikeuksia ja **perusoikeudet** Suomen perustuslakiin kirjattuja oikeuksia.
- Oikeudet kuuluvat kaikille ihmisille.
  - Niitä ei voi ottaa pois kunnan päätöksellä.
  - Oikeuksista ei voi luopua edes omalla päätöksellä/suostumuksella.
  - Rajoittamisesta tulee säätää lailla.

YK:n vammaissopimus

Vammaissopimus tuo ihmisoikeusnäkökulman vammaisten ihmisten kohteluun ja palveluihin.

- Ihmisoikeudellisessa mallissa yksilöitä tuetaan, jotta heistä tulee yhteisöidensä aktiivisia kansalaisia.
- Objektiivisesti määriteltyjen tarpeiden täyttämistä mennään kohti subjektiivisten oikeuksien käyttämistä.
- Holhoavasta toimintatavasta vuorovaikutteiseen toimintamalliin, jossa vammaisen ihminen tekee itse päätöksiä.
- Voimaantumisen – kohti yksilön valinnanvapautta, itsenäisyyttä ja osallisuutta (ei vain suojaa, ruokaa, hoitoa)

Samanlainen kohtelu ≠ yhdenvertaisuus

Lakien ja muiden säännösten soveltaminen

- Lakien ja normien järjestys
  - Perustuslaki ja kv. ihmisoikeusvelvoitteet
    - Laki
    - Asetus
    - Ohjeet, suositukset ym.
alempien viranomaisten antamat oikeussäännöt
- Perus- ja ihmisoikeusmyönteinen laintulkinta
- Lait vahvimmin velvoittava oikeuslähde, niiden esityöt ja ennakkopäätökset myös huomioon.
- Sovellettava asiakkaalle edullisempaa lakia
- Lain vastaisia ohjeita ym. ei saa noudattaa!

Vastuullinen vallankäyttö

- Julkista valtaa käyttävät viranomaiset ja myös yksityiset toimijat silloin, kun valtaa on delegoitu, toimivat virkavastuulla.
- Vallan käyttäjien on tunnettava lainsäädäntö.
  - Tietämättömyyteen ei voi vedota.

Apua ja neuvoja esim. Kehitysvammaisten Tukiliiton lakineuvonnasta lakineuvonta@tukiliitto.fi sekä www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/

Kuinka luen lakia?

- **Laki on aina kokonaisuus!**
- **Soveltamisala** kertoo, ketä laki koskee.

Esim. EHO:n laatiminen perustuen kehitysvammalain soveltamisalaan: oikeuskäytäntöä <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/oikeuskaytanto/erityishuolto>

- **Lain tarkoitus** on kaiken perusta.
- **Määritelmät** kertovat, mitä sanat tarkoittavat juuri tässä laissa.

Voimassaolevaa lainsäädäntöä tulee noudattaa

- Käytännössä on noussut esiin lakimuutosten ”ennakointia” (esim. jätetään EHO:t tekemättä) → kuitenkin niin kauan kunnes uusi lainsäädäntö astuu voimaan korvaten aiemmat säädökset, noudatettava voimassa olevia säännöksiä: vammaispalvelu- ja kehitysvammalakeja sekä esim. sosiaalihuoltolakia
  - Uudessa laissa voi olla myös siirtymäaikoja
  - Yleislain ensisijaisuus, MUTTA asiakkaan edun ensisijaisuus käytännössä usein johtaa erityisemmän lain soveltamiseen
  - Lain noudattaminen edellyttää yleensä myös sen tulkintaa koskevan oikeuskäytännön selvittämistä ja huomioimista
- Haasteita myös liittyen lakien ”ylitulkiintaan”, esim. oletettu pakko kilpailuttaa (vaikka voidaan valita muut tavat järjestää palveluita), tietosuoja-asiat

Itsemääräämisoikeus vrs. ohjaus, hoito ja huolenpito

Kehitysvammalaki ja muu lainsäädäntö edellyttävät itsemääräämisoikeuden, toivomusten ja mielipiteen huomioimista erityishuollossa. Sen rinnalla "henkilökunnalla on velvollisuus turvata asiakkaan tarvitsema hoito ja muu huolenpito (1 §:n 2 mom.) sekä edistää asiakkaan hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta (42 §). Säännökset tarkoittavat käytännössä sitä, että asiakasta tuetaan ja ohjataan niin, ettei hän aiheuta itselleen vahinkoa."

- Näiden suhdetta joudutaan punnitsemaan usein arjen asioissa
- Esim. pukeutuminen, ruokavalio, päihteet ja tupakka, liikunta, terveydenhoito
- Toimenpiteet on kirjattava palvelusuunnitelmaan. *Esim. ohjaaminen tilanteessa tai siitä pois, keskusteleminen, tilajärjestelyt, käytökseen vaikuttavien tekijöiden ennakoiminen ja niihin vaikuttaminen, mahdollistamalla osallistuminen palvelujen suunnitteluun ja toteuttamiseen, soveltuvat kommunikaatiomenetelmät.*

(STM: Muistio Kehitysvammalain muutosta koskevista perusteluista 2016 ja STM: Kysymyksiä ja vastauksia itsemääräämisoikeudesta ja rajoitustoimenpiteistä)

Lainsäädäntöä läheisten osallisuudesta

- Sosiaalihuollon asiakaslaki 9 §: jos täysi-ikäinen asiakas ei esim. kehitysvamman vuoksi pysty osallistumaan ja vaikuttamaan palvelujensa tai sosiaalihuoltoonsa liittyvien muiden toimenpiteiden suunnitteluun ja toteuttamiseen taikka ymmärtämään ehdotettuja ratkaisuvaihtoehtoja tai päätösten vaikutuksia, on **asiakkaan tahtoa selvitettävä yhteistyössä** hänen laillisen edustajansa taikka omaisensa tai muun läheisen henkilön kanssa.
- Potilaslaki 6§ potilaan itsemääräämisoikeudesta. Läheiset tulkitsevat senkin mukaan ensisijaisesti potilaan omaa tahtoa. Potilasta on hoidettava yhteisymmärryksessä yksimielisten läheisten kanssa. Jos läheiset ym. ovat tällaisessa tilanteessa eri mieltä siitä, miten potilasta tulisi hoitaa, lääkäri päättää hoidosta potilaan etu huomioiden. Edes laillinen edustaja ei voi kieltää välittömän hengen tai terveyden vaaran torjumiseksi tarvittavaa hoitoa.

Vammaispalvelulakiehdotus

- Vammaisjärjestöt olivat pääsääntöisesti ehdotukseen tyytyväisiä: **peruslähtökohdat kunnossa** (turvattaisiin tarve- ja asiakaslähtöiset palvelut edelleen pääosin maksuttomina subjektiivisina oikeuksina, keskiössä yhdenvertaisuus, osallisuus ja itsemääräämisoikeus), säästötavoitteet saatiin pitkälti pois
- Kehitysvammanäkökulmasta tärkeitä asioita: **asumisen palvelut** ensisijaisesti itse valittuun asuntoon ja asuinpaikkaan sekä myös lievemmin kehitysvammaisille henkilöille, joilla on välttämätön ja toistuva tarve avulle tai tuelle asumisessa, **valmennus ja tuki** (sis. myös päätöksenteon tuki ja kuntouttava varhaiskasvatus), **lyhytaikainen huolenpito, lapsia koskevat pykälät** esim. asumisesta
- Haasteita: henkilökohtaisen avun **voimavararajaus** (tiukentumassa?), **valituslupamenettely** myös subjektiivisina oikeuksina turvattujen palveluiden osalta, **rajapinnat** muuhun lainsäädäntöön: minne/miten hebu-sääntely, kilpailutusten lopettaminen, työtoiminta...?
- Aikataulu tällä hetkellä sidoksissa sote –valmisteluun ja uusi vammaislaki tulisi voimaan 2023

Muuta ajankohtaista

- **Asiakasmaksulakiehdotus** oli vammaisten ihmisten näkökulmasta huono: palveluiden maksuttomuus kirjoitettu epäselvästi, ei vähimmäiskäyttövarasäännöstä, lasten asumisen kohtuuttomat maksut
- **Varhaiskasvatuksen** tuesta ei ole vielä kukaan säädetty ja **perusopetuksen** tukea koskevien säännösten toimeenpanossa on isoja puutteita
- **Kelan** palveluissa ja etuuksissa (mm. kuntoutus, tulkkauspalvelut, toimeentulotuki) on haasteita
- Taksilainsäädännön uudistus ja säästöpyrkimykset ovat aiheuttaneet ongelmia erilaisissa **kuljetuksissa**
- **Pankkitunnusten** saanti ja sähköinen asiointi on usein vaikeaa
- Valtakunnalliset **apuvälineiden** luovutusperusteet tosiasiallisesti rajaavat merkittävästi tarvittavien apuvälineiden saamista
- Omaishoidon tuen vapaisista lakimuutoksesta huolimatta ongelmia
- Sosiaalihuollon **valvonnan** riittävyys?
- Uudistettu **yhdenvertaisuuslaki** alkaa vaikuttaa

Kiitos!

www.tukiliitto.fi

lakineuvonta@tukiliitto.fi